

Arany mellű patak pontyocska

(*Ilyodon whitei* – Meek 1904)

A cikkben az arany mellű patak pontyocskát bemutatjuk be, amit Meek 1904-ben írt le. Eredetileg a *Goodea whitei* nevet kapta, amit később *Ilyodon whitei*-ra módosítottak. Pillanatnyilag faji rangon elismert, de az ichthyológusok nem értenek egyet abban, hogy a genus hány fajt számlál, leginkább három fajt ismernek el: *I. cortesae*; *I. furcidens* és *I. whitei*. Egyes szakértők az *Ilyodon cortesae*-t a *whitei* alá sorolják, nem ismerik el külön fajként, míg megint mások egy másik halat is külön fajként választanak el a *whitei*-től, mégpedig az *Ilyodon lennoni*-t, de ez erősen vitatott. A fajt Herrn E. A. White-ről nevezték el.

Színezete alapvetően barnás-szürkés tónusú, de nem ritka a sárgás színben pompázó példányok előfordulása sem. Testük felső része sokkal sötétebb, mint a hasi oldal. A farki résznél pikkelyei feketések, sötétszürkék, egyfajta különleges, pöttyös megjelenést kölcsönözve ezzel a halnak. A látványos oldalvonal, mely a feji résztől kezdve egészen a farokúszóig folyamatosan sötétedik, és egyre szélesebbé válik, szintén fekete pettyek sokaságából áll. A hím egyedeknél ezek a foltok szinte akár egységes fekete sávba is összeolvadhatnak, a nőstényeknél a foltok általában jobban elkülönülnek egymástól. Az úszókon – a farokúszókat kivéve – nem jellemzőek a pöttyök egyik nemnél sem, viszont sötétebb területek megjelenhetnek, főleg a farok alatti úszón. A hímeknél megfigyelhető egyfajta fémes-sárgás színezettség, sőt, néha a

nőstényeken is felfedezhető ez a nem mindennapi árnyalat.

Kifejlett kori testhossza a 8-10 cm-t is elérheti, így aránylag nagytestű fajnak számít családjában. Teste torpedó alakú, hátúszójának 14-16 sugara van, míg farok alatti úszója 12, hasi pedig 6 sugaras.

Az arany mellű patak pontyocska elterjedési területe Mexikóban található, elsősorban a Michoacán és Morelos államokon átfolyó és a Csendes-óceánba ömlő Balsas folyó mellékfolyóinak felső szakasza.

Élőhelyei hasonlóak az *Ilyodon furcidens* fajhoz, ami olyan kisebb tavakban, és árkokban él, amiket az áramlások tisztítanak és az aljzat homokból, hordalékból, iszapból, kavicsból, sziklákból áll. Ezek az áramlatok csekélyek. A vegetáció hiányozhat, vagy csak kevésbé van jelen, gyakran mindössze zöld algákból áll. Jellemzően az 1-1,3 méteres mélységű vizeket keresik.

A holotípus a Balsas felső mellékfolyóiból származik, Yautepec és Morelos közeléből.

Élőhelyük határa keleti irányban eléri Mexikóváros magasságát, nyugati irányban egészen a Tamazula folyóig ér. Ha az elterjedését nézzük a Balsas folyó medencéjében szembe tűnő, hogy csak a jobb oldali mellékfolyókban él. Ezt okozhatta a Balsas folyó „kizsákmányolása”, a folyó eredeti folyásának nyugat felé való terelése, mégpedig a Coahuayana folyó medencéje felé. A lemezrétegek elmozdulása újabb hegyeket emelt, melyek átszabták az ősi

folyó folyását, ami most a Balsas mellékfolyóivá lett és ott nem találhatunk *Ilyodon* fajokat.

Kifejlett mérete miatt semmiképpen sem javasolt 100 liternél kisebb térfogatú medencében elhelyezni. Csoportos hal, érdemes belőle 6-8 példányt gondozni, és ha belegondolunk, egy ekkora csapatnak, hogy mozgásigényét kielégítse, bizony elkél egy 100 literes medence is. Fontos, hogy akváriumuk hosszú legyen, hogy megfelelő kiűszőteret biztosítson számukra.

Az akvárium berendezése kapcsán semmiféle extra különlegességre nem kell gondolnunk. Aljzatnak szinte bármi megfelel, ha sötétebb tónusú kavicsot választunk, az nyugtatja őket és kiemeli látványos színezetüket. Kövekkel és ágakkal dekorálhatunk, s ha köztük átvezetünk hínárokat, akkor egy igazán varázslatos vízi tájat kapunk. Úszónövényeket is helyezhetünk medencéjébe, szintén nyugtatják, és szebb színeket kölcsönöznek neki, e célra a békalencsétől a vízijácintig sokféle vízinövény alkalmas. Ezek árnyékában szívesen megbújnak, ha pihenni vágnak, de sokat és látványosan úsznak.

Medencéjének berendezése során a felszereltségre is kell némi hangsúlyt fektetni. Ugyan rokon fajaihoz hasonlatosan szobahőmérsékleten tartható jól, tehát fűteni nem kell, de a szűrésre nem árt odafigyelni. Kristálytisza, jól szűrt, oxigéndús vizet kedvel. Biztosítsunk számukra lehetőleg nagy áramlást, ugyanis előszeretettel fickándoznak a hullámok közepette. A rendszeres, részleges vízcserekről ne feledkezzünk meg!

Teljesen békés faj, egymással és a rokon fajokkal is jól kijönnek (pl. *Xenotaenia resolanae*, *Allo-dontichthys* – fajok), egy nagyobb medencében a tenyészhaltat mi magunk is foltos szkiffiakkal tartjuk együtt. Remekül beakvarizált faj sok más *Goodeidae*-hoz képest, és mivel színei is pompásak, sokkal nagyobb elterjedtség és közkedveltség lenne indokolt esetében, különösképp annak a ténynek a tudatában válhatna állatkereskedések kedvelt árucikkévé, hogy társas medencében is gondozható, ugyanis a nem agresszív vagy nem nagyon fátylas fajokkal remekül kijön. Felelőtlenül semmiképp se társítsuk, a sügérfélékkel való együtttartását lehetőleg kerüljük, visszahúzódná, félénkké, apatikussá válhatnak, akkor is, ha a sügér fizikálisan nem is bántja őket. Természetesen, amíg egy nagyon ritka és kritikusan veszélyeztetett fajról beszélünk, nem lesz gyakori, de reményeink szerint az akvaristák kicsit nagyobb figyelmet szentelnek majd ennek a halnak, hiszen tartása kezdőknek sem problémás, és színei lenyűgözőek, épp ezért aki egyfajos módon kívánja gondozni őket, az sem fog csalódni!

A vízparamétereket illetően a 18–24 °C közötti hőmérséklettartomány az optimális, de például a nyári hónapokban ennél magasabb értékeket is elvisel ideiglenesen. A szobahőmérséklet tehát teljesen megfelelő neki, annak változásaival, érdemes több Celsius fokos differenciákat betartani, a szezonálisnak megfelelően. Akárcsak a legtöbb eleve szülő fogaspontyfajnál megállapítható, a kemé-

nyebb vizet kedvelik, lágy vízben nem tarthatóak. 10 és 20 közötti nk érték megfelel tartásukra, így például a budapesti csapvíz is! A semleges kémhatás a legjobb, igyekezzünk 6,5–8,5 között tartani a pH-értéket.

Nem válogatós halfaj, szívesen fogad nagyon sokféle táplálékot, mindenevő. Jóformán bármiféle akvarisztikában használatos élő eleséggel táplálható (vízibolha, kandicsrák, szúnyoglárva, csóvájó férgek, televényférges), de a száraz és tablettás tápok, algákat is szívesen fogadja. Törekedjünk változatos étrend biztosítására, a növényi anyagok, spirulina algák lehetőleg legyenek egyensúlyban az állati eredetű étrendelemekkel, így vitalitásuk is fokozódik.

Tenyésztése nem bonyolult feladat, hiszen rokonaihoz hasonlóan eleven utódokat hoz világra. Akárcsak rokonságukban, esetükben sem beszélhetünk kifejezetten ál-elevenszülésről (mint például a *Poecilia*, *Limia* vagy *Xiphophorus* fajoknál), ennél fejlettebb formája jelent meg náluk az embrionális ivadékgondozásnak. A kishalak rendelkeznek ún. trophotaenia-val, ami abban játszik szerepet, hogy a tápanyagokat, ionokat az anya szervezetéből biológiai transzportfolyamatok segítségével az ivadék szervezetébe juttassa. A szülés után ezek az anális régióban elhelyezkedő „köldökszínórok” egy darabig fellelhetőek, de relatíve hamar leválnak az ivadékokról. Fontos tudni még a magashegyi fogaspontyok kapcsán, hogy a nőstény a hímvarsejteket tárolására képtelen, ellentétben a *Poeciliidae* fajokkal például, így minden egyes szüléshez új párosodásra van szükség. Sajnos tenyésztési szempontból ez nehezítő körülményként játszik szerepet az amúgy is igencsak ritka fajoknál.

Az arany mellű patakpontyocskák esetében a szülések kb. kéthavonta (45-60 nap) esedékesek, kisebb eltérések előfordulhatnak. A halak párzását egyfajta násztánc előzi meg, mely a legtöbb *Goodeidae*-ra jellemző, fajunk esetében ez a mozgássor kissé ügyetlen, és nem is tart túl sokáig. Kifejlett nőstények esetén is az átlagos ivadékszám 10-12 kishal, erős és egészséges példányoknál is kuriózumszámba megy, ha 20 fölötti szülésre kerül sor (ez azért kihangsúlyozandó, mert jó néhány *Poeciliidae* faj bőven 100 fölötti ivadékszámot produkálhat, akár havonta!).

Elméletileg dúsan növényesített medencében a szülők nem bántják ivadékaikat, de a gyakorlatban előnyösebb e ritka és veszélyeztetett halaknál az ivadékokat külön medencében felnevelni, hogy a lehető legjobb eredményeket érhesük el kinevelt ivadékmennyiség tekintetében.

A kishalak száraz poreledelekkel is tarthatóak, de az optimális fejlődés érdekében mindenképpen

kapjanak élő és fagyasztott – természetesen méretükhöz igazított – táplálékot, így például artémiát, cyclopsot, apró vízibolhákat, rotatóriát! Az ivadékok születéskor 1–1,5 cm-sek is lehetnek.

Sajnos eme pompás magashegyi fogaspontyfaj kritikusan veszélyeztetett, a kihalás kapujában áll. Az IUCN adatai szerint a faj már 1996-os felmérésekor a kritikusan veszélyeztetett kategóriában A1ac+2bc kódolást kapott, mely nagyjából a következőket jelenti: A megfigyelések, becslések, adatok értelmében az állomány 80%-a eltűnt a felmérést megelőző tíz évben, ezt direkt megfigyelésekkel alátámasztották, és bebizonyították a megfelelő élőhelyek romlását, eltűnését is. A „2bc” kódolása pedig annyit tesz, hogy a maradék állomány 80%-a is eltűnhet a következő évtizedben, ezt szintén az élőhelyek eltűnése és a taxon sajátosságai alapján becsülték meg.

A fajt továbbra is veszélyezteti a helytelen vízgazdálkodás, az élőhelyek eltűnése és romlása, a biotópidegen ragadozók megjelenése, így sajnálatos módon napjainkban is kritikusan veszélyeztetett fajként kezelendő.

Fontos, hogy tenyésztése során a pontos fajra és változatra ügyeljünk, és rokon fajokkal ne társítsuk, ugyanis nagyon közeli még a genuson belül is a rokonság, így könnyen hibridizálhatnak egymással. Sok tudós és író mind a mai napig nem biztos a fajok hovatartozását illetően, vagy éppen abban, hogy hány *Ilyodon* faj is létezik valójában.

Szerzők:

Liziczai Márk, Nagy Miklós, Vargyas Fanni

Fotó: Laposa Bence, Török Doloresz

Felhasznált irodalom

Michael Kempkes, Michael Köck, Rainer Stawikowski: Beiträge zur Biologie und zum Artenschutz der Hochlandkärpflinge
<http://www.goodeidworkinggroup.com/Ilyodon-whitei>
<http://goodeiden.de/html/whitei-lennon.html>